

План.

Вступ.	Стор. 1
1. Волюнтаризм - як напрямок філософської думки.	Стор. 2
2. А. Шопенгауер. Коротка біографічна довідка.	Стор. 4
3. Джерела філософії Шопенгауера.	Стор. 5
4. Визначення волі.	Стор. 6
5. Основні погляди філософії Шопенгауера:	Стор. 7
а) Світова Воля - головна рухаюча сила усього існуючого.	Стор. 9
б) філософсько-антропологічна позиція Шопенгауера.	Стор. 17
в) Шопенгауер - філософ світової скорботи.	Стор. 20
г) етичні погляди Шопенгауера.	Стор. 23
д) естетичні погляди Шопенгауера.	Стор. 24
Заключення.	Стор. 26
Література.	Стор. 28

Вступ.

Серед багатьох напрямків філософської думки, що базується на класичній німецькій філософії, привертає до себе увагу вчення про волю А. Шопенгауера.

Мета реферату - дослідити, що послужило базою для виникнення вчення Шопенгауера, з чого воно складалося, які філософи цікавилися цією проблемою; з'ясувати чому і зараз погляди на світ Шопенгауера продовжують цікавити людей.

В часи перемін і негараздів, скрути що зазнають наша країна і наш народ, світогляд філософа-песиміста перекликається з світоспоглядальною позицією досить великої кількості людей, яких приваблює в ньому його точка зору на дійсність, яка приносила, як і зараз приносить дуже багато негативних емоцій в життя сучасної людини, а також спосіб, який пропонується Шопенгауером для того, щоб здолати з мінімальними втратами труднощі, що кожного дня постають перед нами. Сам філософ писав, що його вчення не допомогло йому збагатитися, але допомогло уникнути численних неприємностей, що чекають кожну людину на її життєвому шляху.

Реферат "Волунтаризм Шопенгауера" побудовано таким чином, щоб висвітлити хто такий А. Шопенгауер, як сформувалося його вчення, з чого воно складається, а також з'ясувати, яке воно займає місце серед інших філософських думок по численності своїх adeptів і актуальності.

Волюнтаризм - від латинського **voluntas** - воля;(цей термін був введений Тьоннісом у 1883 р.) ідеалістичне направлення у філософії, розглядаюче волю як найвищий принцип буття. Виставляючи на перший план волю у духовному бутті, волюнтаризм протистоїть інтелектуалізму (чи раціоналізму) - ідеалістичним філософським системам, які вважають основою усього існуючого розум.

Елементи волюнтаризму були вже у філософії Августина, бачившого у волі основу всіх інших духовних процесів, і Іоана Дунса Скота, з його підкреслюванням першості волі перед інтелектом (*voluntas est superior intellectu* - воля вища за мислення). Передумовою новітнього волюнтаризму стало вчення Канта про першість практичного розуму; хоч існування Свободної волі неможна по Канту, теоретично не довести не заперечити, практичний розум вимагає постулювати свободу волі, бо інакше моральний закон втратив би усілякий зміст. Виходячи з цього, Фіхте бачив, основу особистості, а у волевій діяльності "Я" - абстрактного, творчого принципу буття, джерелі духовного самонародження світу.

При цьому воля у Фіхте (як і у Канта, а також і у наступних представників німецької класичної філософії Шеллінга і Гегеля) є розумною за своєю природою, джерелом здійснення морального початку. У протележність цьому Шопенгауер, у філософії якого волюнтаризм вперше оформлюється як самостійний напрям, дає ірраціоналістичне трактування волі як сліпого, нерозумного, безцільно діючого початку світу. Кантовську "річ у собі" Шопенгауер тлумачить як волю, що виявляється на різних ступенях об'єктивації; свідомості інтелекту Шопенгауер відводить роль одного з другорядних вивлень волі. У Шопенгауера, як у Є. Гармата, волюнтаризм тісно пов'язаний з песимізмом, уявленням про беззмістовність світового процесу, що має

джерелом несвідому і сліпу волю. Волонтаристичні ідеї Шопенгаура стали одним із джерел філософії Ф. Ніцше¹.

¹ (Філософський словник за ред. В.І. Шинкарука. 2-е вид.переоб. 1доп.-К. Голов.ред. УРС 1986. Стор. 90)

Артур Шопенгауер народився у родині данцигського банкіра у 1788 році. Його мати - видатна німецька письменниця Анна Шопенгауер після смерті чоловіка переселилася у Веймар. В її домі часто бували такі відомі люди, як Гете, Віланд, Гримм, брати Шегелі. Глибоко вражений смертю батька, майбутній філософ деякий час займався комерційною діяльністю, яка була йому глибоко огидною.

Вже в юності в його характері виявляються задатки песимізму, які наклали відбиток на його життя та життєву рефлексію.

Коли Артуру виповнилося 21 р., він вступив до Геттингенського університету, на медичний факультет, а під впливом Г.Е. Шульца зацікавився філософією. У 1811р. він переселився до Берліну, де в той час був дуже уславлений Фіхте. Через два роки Шопенгауер випустив свою першу роботу: "Про чотирьохякісний корінь достатньої основи". Навесні 1814р. він переселився до Дрездена, де і була написана головна його робота "Світ як воля і уявлення."(1818)

З 1820 по 1831 рр. Шопенгауер працював в Берліні приват-доцентом, а пізніше відмовився від викладацької діяльності і іншу частину життя провів у Франкфурті-на-Майні, де і помер у 1860 р².

² (Афоризмы житейской мудрости /Предисл. П.С.Гуревича, В.И.Столярова.-М.:Интербук.1990/ стр. 23)

Із рознібарвних ниток історично філософського ковра сплелася філософія Шопенгауера, і із різнорідних елементів виникло дуже зв'язне ціле. Його ланками стали різнобарвний інтуїтивізм в дусі пізнього Шеллінга і Новаліса, надто песимістичний погляд на оточуючу дійсність як на похмуру "юдоль плачу і страждань" (формула Шопенгауера: "наш світ - найгірший з усіх світів" і є своєрідна теорія, проникнута деякою роздвоєністю, зхильною до світогляду дуелізма.) Тут зіграли свою роль розміркування Фіхте про те, що світовий суб'єкт "Я", діє і кличе до дій усіх людей. Зіграло свою роль і вчення про сліпе хвилювання "безосновного початку", про що йшла мова в роботах Шеллінга про сутність людської свободи і в філософії Джордано Бруно. Близький образ божественного першопочатку був і у пантеїста Я. Бьоме. Цей першопочаток виявився у нього причетним до зла, що відбувається в світі. Но головну роль в установленні шопенгауеровської системи зіграв вплив з боку філософських традицій - кантовської, платоновської і стародавньоіндійської, брахманістської і буддистської³.

³ (А. Шопенгауер "Избранные произведения:/Сост.,авт.вступ. и прим. М.С.Нарский-М.:Посвещение,1992,стр.8/")

Воля - у протилежність потягу, представляє собою духовний акт, завдяки якому підтверджується деяка цінність, що вважається такою, чи завдяки якому прагнуть до неї.

Спрамована воля може бути не тільки суб'єктивно цінне, тому вона залежить від індивідуальної субординації цінностей. Волевий мотив, а отже і цінність чи положення речей, що мають цінність, виявляються у межах деякої ситуації. Кожний волевий мотив породжує контрмотив, від сили якого залежить, чи буде воля мати наслідком деякі дії.

Воля, як духовний акт завжди є свobodною волею, тобто може вибирати серед численних мотивів навіть такий мотив, котрий суперечить життєвим потребам людини. Завдяки цьому людина представляє собою єдину істоту, яка може добровільно діяти наперекір власним інтересам і, навіть, знищувати себе. Шопенгауер створив метафізику загальної волі, що виявляється в об'єктивному плані як природа, включаючи і людське тіло, а в плані суб'єктивному - як свідомо воля.

Ніцше, примикаючи до Шопенгауера, створив власне вчення про волю і владу. Гегель вважав своє вчення ідеальною кінцевою метою світу, усвідомленням духу своєї свободи (в волі), а, отже, і дійсності його свободи.

Воля, як річ сама в собі, на думку Шопенгауера, повністю відрізняється від свого проявлення і повністю свobodна від усіх його форм, в які вона входить тільки при виникненні і котрі, отже, стосуються тільки її об'єктивації, а їй самій не властиві, навіть сама загальна форма всякого виявлення об'єкта для суб'єкта її не стосуються; але існують форми цій загальній формі, підпорядковані, знаходячі загальне вираження у законі існування, до яких, як відомо, належить час і простір. А отже і єдино через них існуючу і ставшу можливою їх численність⁴.

⁴ (Краткая философская энциклопедия - М.: изд. группа "Прогресс". - Энциклопедия. 1994 стр. 75.)

Вводною частиною філософії Шопенгауера може вважатися цього докторська дисертація, захищена їм в Йенському університеті в 1813 р. "Про чотирьохякісний корінь закону достатнього існування".

У творі "Про волю та природу" (головній філософській праці) Шопенгауер стверджує, що людська воляова, тілесна, а , отже, і фізіологічна діяльність людей - це одне і теж. Існує тотожність волі і "тіла", так як і те і інше є породженням потойбічної сутності. У другому томі "Світ як воля і уявлення" Шопенгауер назвав тіло людини навіть паразитом цієї потойбічної сутності.

Із нерівності тіла і волі людей витікають 2 шляхи розвитку філософської думки:

1-й шлях - мозок, усе тіло людини - це тільки його власне уявлення, аналогічне тому, що все тілесне, матеріальне є продуктом самоствердження потойбічного буття;

2-й шлях протилежний першому і веде до матеріалізму: свідомість є продуктом людського мозку.

Тут виникає одне із тих протиріч, котрі підривають філософську систему франкфуртського затворника.

Що таке потойбічна сутність дійсності, звичайно виступаюча на поверхню світу уявлення у закамуюфльованому вигляді. Всяке пізнання тут припиняється, "річ у собі" доступна тільки інтуїтивній здогадці, на котру звичайні люди майже не спроможні, тим більше. Що користолюбство затмарює і деформує їх без того слабкі пізнавальні можливості. Але людей, здатних до глибокого інтуїтивного прозріння, підштовхувати хоча б до тіні знання про світову сутність може та обставина, що ця сутність є своїм власним провісником. Ця сутність є Світовою Волею, однією і єдиною, хоч в світі своїх уявлень вона виступає у вигляді безмежної різноманітності. Це не кантовська моральна воля, обумовлена потойбічною свободою, але позбавлений індивідуальності надоб'єкт, співпадаючий із свободою як антиморальним, повним сваволлям."

Ця свобода ірраціональна і діє як вічне становлення, безцільне прагнення, спроможне породити будь-яке зло. Недарма Шопенгауер в якості історично-філософських аналогій наводить думку давньогрецького філософа Анаксимандра, що різноманітність речей, породжуєма безмежним початком, виявляється таким чином причетною до зла. Посилався він на думку Емпедокла, що одна із двох космічних сил є "Ворожнеча". Апелює філософ і до Якова Бьоме. У якого зла діяльність виступила як необхідний результат саморозкриття світової божественної сутності. Від Бьоме йшов і розгляд Шопенгауером Світової Волі як безпричинного і "безосновного початка", який не має необхідності ні в якому законі достатньої основи⁵.

⁵ (А. Шопенгауер "Избранные произведения:/Сост.,авт.вступ. и прим. М.С.Нарский-М.:Посвящение,1992,стр.10-15/")

Світова Воля - це могутній творчий принцип, породжуючий всі речі процеси, але споконвічно в ній корениться щось хибне, негативне. Вона як би постійно "голодна", заявляє про неї Шопенгауер. Він антропоморфізує свою теорію буття, і якщо у Парацельса людина виступає як мікрокосмос, то у Шопенгауера космос уподібнюється мікроантропосу.

Деяка квазібіологічна активність, неясний прообраз потреби виживання, як "сліпе" прагнення, темний та глухий потяг понад усякої безпосередньої можливості бути пізнаною, понад усякої планованості, але вічно незадоволена і ненаситна - така Світова Воля.

Дещо схоже є і поглядах на світ французького філософа початку 19 ст. Мен де Бірана, а також у німецьких філософів пантеїстів середни минулого сторіччя. Фетнера і Лотце, але це тільки віддалена схожість, тому що у Шопенгауера воля спрямована на реалізацію своєї могутності так, що у своїх проявленнях сама сабе розділяє, порушує, проти знову і знову продовжує свої нескінченні пошуки та боротьбу.

Різноманітними формами процесу цієї самої самореалізації Світової Волі служать за Шопенгауером всесвітнє тяжіння, магнетизм та інші різноманітні фізичні сили, хімічна схожість, воля і боротьба за існування в органічному світі, тропізми рослин та інстинкти тварин і сильніший із останніх - харчовий і статевий інстинкти, а після афекти людей їх мстивість і власнолюбство. В концепції Шопенгауера проводиться думка, що утілюючись у різноманітності процесів і подій, Світова Воля як "річ в собі" виявляється зовсім не річчю: опановуємий розумом надоб'єкт не є річ і далеко не в собі; "так як воля виявляє себе інколи" в дуже ярих, красномовних формах. Але і це не все: виявляючи себе в собі, вона також ненавмисно маскує себе тим, що в її виявлених все більше виступає риса, здавалося б зовсім сторонньою її бажанням, прагненням і поривам. В своїх

проявленнях вона все більше страждає і відчуває себе нестерпно нещасливою.

Чому все це відбувається? Тому, що чим більше досконалий, свідомий рівень виявленнь Світової Волі досягається, тим більше жорстокий для неї самої і при цьому морально-негативний характер вони набувають. Чим більше розвинуті в інтелектуальному і емоційному відношенні люди, тим сильніше їх моральний колізм і страждання. Соціальне життя проникнуте обмеженим розумом та вульгарністю, заздрістю та лицемірством.

Турбота про ближнього і боротьба за щастя пригнічених постійно виявляється пошуком власної вигоди, патріотичні заклики - маскою корисного націоналізму, парламентська болтовня - прикриттям самого безсоромного групового і особистого егоїзму, удавана демонстрація релігійних почуттів - маскувannya ханжеської безсоромності.

Шопенгауер вважав, що Світовій Волі притаманна "безглуздість" Вона позбавлена змісту і веде себе зовсім абсурдним чином. Світову Волю не цікавить не минуле, ні сучасне, ні майбутнє. А події історії, що відбуваються в часі і в просторі, позбавлені зв'язку і значення. Потік подій у часі - це барвиста зміна одних випадкових подій іншими, схожа на вереницю хмар на небі в вітряну погоду. Довічна турбота і постійна невпевненість пронізує усе існуюче. Незадоволення і тривога ніколи не залишають людей в їх суєтних пошуках, сподіваннях і розчаруваннях.

Шопенгауер уявляв собі процес подій, що відбуваються, наступним чином прояви волі отруюють одна одній існування, згубно діють одна на одну, одна з одною борються, але через їх посередництво Воля знаходиться в етапі боротьби сама з собою, відбувається її внутрішнє роздвоєння у самій собі⁶.

⁶ (А. Шопенгауер "Избранные произведения:/Сост.,авт.вступ. и прим. М.С.Нарский-М.:Посвящение,1992,стр.18-22/")

Філософія Шопенгауера різко протистоїть метафізичним поглядам трьох видатних сучасників - Фіхте, Шеллінга та Гегеля.

Головне положення Шопенгауера полягає у тому, що воля є "абсолютним" народилося у теоритичному аналізі Канта і Фіхте. Теорією думок чи ступеням волевого феномену він зобов'язаний Платону, а загальним тверезо - песимістичним направленням - філософії про заперечення волі-буддизму.

Життєвим ідеалом філософа був буддистський самітник. Не зважаючи на перегук ідей з східними вченнями, Шопенгауер постійно підкреслював самотійне виникнення своєї філософської системи.

На думку Шопенгауера, що повністю співпадає з кантовською, світ є іншим як власним уявленням людини. Але звідси не витікає, що ніякої реальності ніж духовна не існує. Потрібно розрізняти світ у собі, незалежний від влісних почуттів і світ, яким людина його бачить і пізнає, тобто світ феноменальний. Наші фактичні пізнання відносяться не до самого світу, яким він є насправді, а лише до світу явищ.

Пізнаюча свідомість сприймає світ через сітку особливих категорій, які просто упорядковують наші уявлення.

Але світ народжений процесом пізнання, як вважає Шопенгауер, відрізняється від ідеального світу, про який нам важко зробити висновок. Не потрібно, отже, абсолютизувати духовні сутності. Ось чому філософія Шопенгауера не визнає таку розумну вигадану професорами іставши їм необхідною байку про безпосередньо та абсолютно пізнаючий, споглядальний та сприймаючий розум, який потрібно тільки спочатку нав'язати своїм читачам, щоб пізніше вже преспокійно "в'їхати" раз і назавжди нашому пізнанню до Кантом закритої ділянки, за межами можливості усілякого досвіду,

де вже прямо з'являються основні догми новітнього оптимістичного християнства, безпосередньо розкриті та чудово викладені.

Отже, Шопенгауер розрізняє два світи. Один - це уявлення. Інший, відокремлений від нього пілою пропастью, це світ реальний, Світ - воля.

В першому панує причинність як і в усьому, що знаходиться у часі та просторі. Інший не співвідноситься з часом та простором. Він вільний від усяких меж і нічим іншим не сформований і не скутий. Розрізнити ці два світи-задача філософії Шопенгауера.

"Світ - це моє уявлення". Цією формулою Шопенгауер починає свою основу праці, відтворюючи в ній філософію Індії, сутність філософських систем Лейбніца, Берклі, Юма, Канта. Світ феноменальний за Шопенгауером, це моя ідея, продукт моєї розумової організації. Припустимо, я був би організований якимось інакше. Що це означало б? Світ змінився б, представився б мені зовсім іншим, створеним з інших феноменів. Отже він залежить від суб'єкта, який сприймає цей світ.

Отже. Дві різні сфери; сфера феноменів, яка не має в собі нічого реального і щось зовсім інакше, до сих пір нерозгадане, таємниче, можливо принципово не розуміле.

"Це вже не уявлення, а воля..."

Потрібно відразу усвідомити, що це поняття в міркуваннях Шопенгауера виникає не в життєво тривіальному значенні. "*Воля* - це початок усього існуючого. Це означає сутність прихованого існування феноменів. *Воля* - це абсолютно вільне бажання, що не має ні причин, ні підстав⁷".

⁷ (А.Шопенгауер "Світ як воля та уявлення"-Спб.,1898 стр. 169-321.)

Здавалося б з такого дуже невизначеного положення, - точніше з положення заперечуючого яке б то не було визначення сутності світу, не можна одержати для філософії ніяких більш чи менш фіксованих стверджень, встановити яку-небудь послідовну лінію розміркування, зробити конкретні висновки. Шопенгауер так не вважає. Більш того, він впевнен, що пропонуємий ним тип філософії повинен буде не тільки змінити обличчя і задачі самої філософії, але і провести переусвідомлення людиною самої себе, своєї життєвої позиції та призначення.

Світоглядова позиція Шопенгауера звичайно заводять в глухий кут дослідників, схильних до жорстоких оцінок філософських поглядів. Метафізичну систему, що має першоосною єдину світову волю, навряд чи наважеться віднести до матеріалізму. Між ним творець такої системи, фактично ігнорує прибічників об'єктивного ідеалізму, окрім Платона і Аристотеля, многократно вельми співчутливо посиляється на матеріалістів Епікура, Лукреція Кара, Бруно, Гельвеція і навіть рекомендує читати трактат "Відношення між фізичною та моральною природою людини" Моєшотта, одного із представників вульгарного матеріалізму.

За волею та уявленням як основними одиницями існуючого вгадується кантовське розрізнення практичного і теоретичного розуму і навіть, головенство практичного над теоретичним. Справжньої і єдиної "річчю у собі" є, на думку Шопенгауера, "світова воля". На рівні психіки, там, де відбувається роздвоєння волі на об'єкт та суб'єкт, вона стає сама для себе у поняттях. Світ що представлений людині в його свідомості, є справжнім; наше життя схоже на сни. Життєві події і снобачення за обраним виразом Шопенгауера - сторінки однієї книги, різниця тільки в тому, що ми читаємо її послідовно, чи просто гортаємо, заглядаючи чи туди чи сюди. "Життя, - заявляє він, - довге снобачення."

Уся різноманітність світу за Шопенгауером - це виявлення волі. Усілякий рух волі прагне до здійснення

сперечаючись з іншим за матерію, пространство та час. Звідси внутрішнє суперництво, безперевна війна між індівидами, так як мова йде про види в органічному царстві, і проявлення природних сил в неорганічному світі. Пізнання людини - також одна з об'єктивацій світової волі, включеної до нескінченної боротьби її виявлень.

Воно служить волі, зокрема цілям збереження істоти, що має різноманітні потреби. Шопенгауер розрізняє два роди пізнання: звичайне пізнання, розуміючи об'єкти як окремі речі, з'ясовуючи те, чого хоче воля тепер і тут, і геніальне, направлення на незмінну і справжню сутність речей, на волю як таку.

Звичайне пізнання реалізовується таким чином в науках і доступне всім, геніальне ж (вище, справжнє) пізнання пов'язане з мистецтвом, моральним подвижництвом і є рідкісною долею обраних.

У сфері людських бажань мова також іде про виявлення волі, її безперервної, невтомленої, безмістовної гри. Бажання людей нескінченні і ненаситні. Задоволення не має позитивного змісту, воно негативне. Людські страждання довічні, так як вони не є наслідком помилок, відхилення від карми, "хибою", а виразом сутності самої волі, самим позитивним станом світу⁸.

Отже на думку Шопенгауера, сутність всіх речей, таємниця світу і його рухаюча сила зумовлюється волею до життя, так як воля постійно створює тільки саму себе і ця робота ніколи не може бути закінченою бо незадоволеність, недосконалість - її природний стан. Воля до життя-вже за визначенням нещаслива воля. Отже так як світ є ніщо інше як маніфестація (об'єктивне самовиявлення) волі до життя то він є також сукупністю мук і страждань.

Розрізнення волі та пізнання складає важливу особливість шопенгауеровської філософії. При цьому в своїх міркуваннях він рухається не від буття до людини, а від людини до буття. Однак ні в якій мірі не можна

⁸ (Афоризмы житейской мудрости /Предисл. П.С.Гуревича, В.И.Столярова.-М.:Интербук.1990/ стр. 31-40)

віднести цю позицію до свідомої антропоморфізації тобто до гуманізації світу. Тут можна виявити філософсько-антропологічну установку, що не виключає сама по собі пильної уваги до світу мінералів, рослин, тварин, де також панує воля.

Воля багатоліка та усяюдисуща. Великою є її роль, на думку Шопенгауера, у рослинному світі. Вона утілює тут прагнення, бажання, несвідомий потяг.

Верхівка дерева тягнеться до світла, прагне постійно рости тільки вертикально. Коріння прагне вологи... Сім'я, кинуте в землю, проросте стебелем до гори, а корінням - вниз. Гриб пробивається через стіну, а квітка через асфальт. Все це виявлення волі.

Так і в природі в цілому. Магнітна стрілка постійно спрямовується до півночі. Тіло завжди падає вертикально. Тепло і холод впливають на стан речовини. Мова як раз і фіксує цей волевий початок. Люди говорять; вода кипить, вогонь не хоче горіти. На думку німецького філософа, це зовсім не образ, а реальні спонукання, що виникають у сфері стихій, мінералів, предметів.

Воля - це сила, завдяки якій виникають істоти, індивіди, що живуть в просторі і часі. Воля є те, що не будучи прагненням до існування, стає буттям, об'єктивується у великій кількості різних втілень. Сама воля не підкоряється законам простору і часу і не може бути пізнаною. Але її реальні виявлення інтелект спроможний сприймати.

Феномен загальної волі послідовно розгортають себе у часі. Вони виявлять себе закономірно у постійних формах. У відповідності з тими незмінними формами, які Платон назвав Ідеями. Так народжується верениця перевтілень від елементарних істот до вищих. Кожний ступінь волевого феномену відстоює своє право, що і породжує боротьбу за існування.

Воля - це незмінне прагнення буття. Поки вона існує, зберігається і Всесвіт. Шопенгауер наділяє її трьома головними властивостями: тотожністю, незмінністю, свободою. Хоч вона і усяюдисуща, найбільш виразно воля

виявляється в людині і в людській свідомості. "Людина стає тією вісею, навколо якої обертається макро і мікрокосмос, при цьому цінність характеризується шляхом співвідношення з людиною, а саме: добро це для неї чи зло.⁹"

Читаючи "Афоризми життєвої мудрості" доводиться часто пригадувати шопенгауєровський досвід: філософ постійно повертається до своєї головної праці, роз'ясненню власні ідеї, торкаючись чисто етичних проблем. Він, зокрема пише, що волю людина дала собі сама, так як воля - це сама людина. Розум - же це благо, що даровано людині небом, вічною, таємничою долею, необхідністю, в руках якої людина це іграшка.

Розум людині, відповідно Шопенгауєру, це продукт волі. Він гине разом з індивідом, але воля при цьому не втрачається, не руйнується. Тому вона тотожня собі, тобто в равній мірі виявлюється і у кліща і у людини. Різниця тільки у несуттєвому - в об'єкті бажань, у мотиві бажання і в усвідомленні, осмислюванні цього прагнення. Те що в природі панує порядок, залежить зовсім не від розуму. Останній рухливий та змінний, він то і вселяє в світ безмірну різноманітність. Виміром же життя залишається завжди воля¹⁰.

Будучи незмінною тотожною самій собі, тобто постійно вмикаючоюся, воля не залежить не від яких установок. Вона вільна у своїх проявленнях, сама стверджує чи не заперечує себе. Людина, отже, істота прагнуча, бажуюча, а вже тоді пізнаюча, мислюча. Такий погляд, на думку Шопенгауєра, створює особливу моральність, що і народжує героїв і святих.

⁹ (Історія естетичної думки в 6 т. том 3.- М., 1986 стор 273.)

¹⁰ (Афоризмы и максимы ЛГУ.: авт. Пред. Ю.В. Петров. - Л. : Изд. ЛГУ., 1991 стр. 45-50)

Сутність філософсько-антропологічної позиції Шопенгауера виявляється, не в спробах створити щось в роді раціональної психології, вивчення душевних, а у трактовці людини, як носія волі та інтелекту.

І тут виявляється, що критика раціоналістичної традиції, яку здійснював Шопенгауер, зберігає свою актуальністю. Нам, вихованим в дусі культа знань, нелегко прийняти положення Шопенгауера про те, що наука зовсім не є для людини абсолютним орієнтиром поведінки.

Життєві орієнтації людини виростають з її суб'єктивності, з світу бажань та пристрастей. Індивід спочатку завжди бажає чогось, реалізує власні бажання. Зрозуміло, пізнання відіграє велику роль в житті людей. Але людина далеко не завжди співвідносить свою поведінку з мірками одержаного знання. Нація і страх, кохання і ненависть викривлюють наші уявлення, породженні інтелектом. Розум, проте, усилює свою міць завдяки волі.

Коли людина скоює поганий вчинок, вона зовсім не схильна відносити це на рахунок власних поганих якостей. Вона свалює провину на інтелект, заявляє, що не зовсім продумала свої вчинки, виявила легковажність і безглуздість. Чи це мало б місце, якби воля б не була ядром людини? - питає Шопенгауер. Волю, як єдине суттєве в людині ми оберігаємо, а інтелект легко ввідаємо на наругу. Але чи може бажанче "я" бути одночасно і пізнаючим "я"? Мабуть у цьому пункті виявляється свідоме протиріччя позиції саме Шопенгауера. Будучи рабом волі, інтелект має властивість пізнавати. Інколи інтелект направляє волю. Але саме в цій неузгодженості, виступаючи із міркувань німецької філософа, виявляється протиріччя самої людської природи. В людині заложено кілька програм, і наївно вважати, що вони співвіднесені, гармонізовані у деякій сфері розума чи волі. Навпаки, унікальність людини виявляється сама в цій перебісний "неузгодженості".

Розум знаходиться у волі в панській неволі, в прислугуванні. Але часом він виходить за ті межі, що постанені йому, звільнюється від підкоренної волі. Так інтелект підноситься до статусу "генія", що сроглядає світ чисто об'єктивним способом, отже світ сам по собі не раціонален і не нераціонален¹¹.

З листів А. Шопенгауера (матері філософа) видно риси притаманного йому песимізма, що він проніс через довгі роки. Потрібно, однак, в трактуванні цієї проблеми відокремити психологічні особливості філософа як людини від загального строю його рефлексії. Песимистична установка мислення часто при уважному розгляді виявляється позицією більшої тверезості, принципово іншим поглядом по відношенню до бездумно теологічної традиції.

Шопенгауер бачить хибу багатьох попередніх сивтем світогляду в тому, що вимагає безперечного засудження. Німецький філософ так не думає. На його думку, у злі є щось позитивне, воно взагалі неминуче, як наслідок бажання жити. Але в данному зізнанні німецького філософа немає ніякого апофеозу зла. Можна тільки говорити про реалістичну констанцію. Шопенгауер зовсім не вважає зло остаточним і невиліковним. В цьому і виявляється його власна відчужденість неправності світу. Такого висновку у Шопенгауера немає. Німецький філософ вважає, що звільнення від світового зла не тільки можливе, але і вимагає тотального відновлення втрачених і неареалізованих можливостей, радикального перетворення існуючого світу, багато людей звертаються до релігії, шукають компенсації в мистецтві. Шопенгауер покладає сподівання, яке, не його думку, забезпечує волі кінцеве звільнення. Установка світогляду Шопенгауера принципово заперечує самогубство як життєву орієнтацію. До того ж дуже суттєво, що така позиція не просто декларується, а витікає з послідовно продуманих моральних передумов.

¹¹ (Канышев. Человек и мир. Философия Шопенгауэра.-М.:Знание 1990. Стр.32)

На чому ще базується впевненість у філософському песимізмі Шопенгауера? На його вченні про незмінність характеру. Ніхто не може скинути з себе своєї індивідуальності, вважає філософ. Якщо це так і втекти від себе не можливо, людина, отже, неспроможна перетворитися. Грішник, отже. Ніколи не стане праведником. Немоżliве і духовне виправлення звичайних людей, що не зовсім загрузли в злі. Виходить що кожній людині належить нести свою участь.

Але такий вирок заперечується шопенгауеровським осмисленням свободи волі. Вона виявляється, на його думку, не в окремих вчинках і втіленнях волі, а в самій її спрямованості. В цьому випадку його дії цілком пронизані мотивами себелюбства. Але емпіричний характер може бути іншим. Якщо людина перестала бути егоїстом, виявиться, припустимо, альтруїстом, принципово іншими стануть її вчинки. Шопенгауер розмірковує саме про емпіричний характер. Отже, ні про яку довічну засудженість конкретного індивіда до вчинків тільки одного типу у філософа немає й мови. Німецький мислитель розмірковує не про абсолютну, а про відносну незмінність характеру. Не скинеш власної самобитності. Проте індивідуальність зберігає свою специфічність до тих пір, поки не стає іншою.

Отже Шопенгауер філософ світової скорботи, але це не понура скорбота К'еркегора, схожа на слова Еклізіаста: "Наш світ - це суєта суєт. Все суєта."

Це скоріше за все героїчний песимізм, близький до стоїцизму, притаманний філософії Хайдегера.

Шопенгауер не робить висновку, що в житті абсолютно все безнадійно. В оточуючому нас світі, на думку філософа відбуваються постійні повторення трагічних станів, і в цих повтореннях винна сама Воля. Невідмінним складовим елементом того варіанту "трагічної діалектики", який був створений Шопенгауером, є поняття провини Світової Волі.

Виникнення Всесвіту і життя в ньому - це стихійне, несвідоме, а потім свідоме гріхопадіння, і тільки частково воно спокутується стражданнями, що припадають на долю існуючих у світі істот. Усе діло Світової Волі само по собі злочин, хоч цей злочин сам по собі не розумний, здавалося б не може за себе відповідати, але створюючи здатний на породження живих істот космос, світ сам себе обдурює, відокремлюючи і віддаляючи наслідки своїх дій від їх причини, проте це не могло його виправдати. Злочинник повинен бути покараним, і це означає, що йому належить покарати самого себе. У Шопенгауера Світова Воля внаслідок своєї первісної злочинності загрузла у злі і залишається виявити деяку хитрість у відношенні до себе, щоб звільнитися від зла і пов'язаних з ним страждань.

Звільнення повинно бути досягнуто самогубством Світової Волі. Привести до виконання вирок над Волею, а тим самим звільнити себе і людей від страждань, Воля не може, це можуть здійснити тільки люди, як складаюча ланка світа явищ. Ця їх діяльність буде повністю морально виправдана, тому що буде означати спокутування Волею провини перед собою.

Щоб досягти цього перш за все потрібно засобами філософського пізнання з'ясувати саму існуючу перед людьми задачу. Потім йдуть два ступеня самознищення Волі:

1. - естетичне споглядання;

2. - моральне самовдосконалення і, завдяки цьому, переробка своєї поведінки в належному напрямку. На самій верхівці другого ступеня намічується перехід у стан близький релігійному самозреченню, і це, безумовно, при загальному атеїстичному настрої Шопенгауера.

Таким чином створюється повна схожість до схеми, що виникла у датського філософа Серена К'єркегора, відповідно якій в житті пізнаючої істини людини послідовно змінюються естетичний, етичний, релігійний стилі життя. Вони складають різноманітні моделі людської поведінки і з них тільки останні обіцяє порятунок. Але це тільки віддалена подоба, тому що К'єркегор покладав сподівання на повернення до Бога, а Шопенгауер сподівається на те, що буде досягнуте повне знищення усього існуючого. Шопенгауер трактує песимізм, як такий настрій розуму, який складається на шляхах тверезого і відважного прагнення до істини. Волю він оцінює як невичерпне джерело всякого життя, яле разом з тим і як праматір усіх бід. Ідеал, якого прагне воля, недосяжний. І це зумовлює, відповідно Шопенгауеру, наші страждання. Щоб уникнути їх, важливо відмовитися від бажання буття, життя насолоди. Шлях що веде до моральності, саме в тому і полягає, щоб воля обеззброєна розумом, звернулася б на саму себе.

На думку філософа, вчення про ствердження і заперечення волі складає сутність християнства, буддизму і, взагалі, усілякої справжньої моралі. Зокрема він посилається на стоїків, які пропонують, не забувати, про умови людського життя і завжди пам'ятати що наше буття, в сутності дуже сумна і жалюгідна доля, а біди, яким ми підвладні, справді не зчислені.

Шопенгауер підкреслює, що Христос, також, як і Будда, вчить, що людина вступає до життя грішною, і вона являє собою плід двох сліпих пристрастей. Ісус - людина, яка розуміє свою долю і тому добровільно жертвує тілом. Він, посуті, приглушує в собі волю до

життя, щоб дух зречення і жертви увійшов в цей світ. На думку німецького філософа, католіцизм виявився більш вірним духу Євангіля, ніж протестантизм. Католіцизм приборкує волю шляхом целібату, обітниць, постів, милостині. Шопенгауер вважає, що християнство виявляє свою істинність в усіх версіях, що вона запозичує з арійського Сходу. Справжня і безсмертна сутність релігії Ісуса і Будди полягає у вченні про жертвування власної волі¹².

¹² (Антология мировой философии т.-31-4. АН./СССР., Ин-т философии философа наследие. Мысль.1969-1971. т.3. стр. 248-256),

Етична програма Шопенгауера на свій лад досить послідовна. Так як Світова воля являє собою джерело зла, то її самознищення повністю моральне і необхідне. Оскільки знищення її можливе тільки через певну діяльність проходжених ею людей, морально необхідно скасувати їми волі дл життя самих собі. В цьому їх естетичний обв'язок.

Правда Шопенгауер засуджує усяке моральне незабов'язання в цьому пункті і вважає, що посилення на обов'язок приводить тільки до "рабської моралі", проте Шопенгауер сам не може не опелювати до зобов'язання в рішеннях людини відносно своєї поведінки. Власний шопенгауеровський "категоричний імператив" проголошує: змушує себе нічого не робити з того, що бажається, потрібно роботи все те, чого не бажається. Зміст цього імперативу полягає в тому, що потрібно придумувати (стримувати) в собі волю до життя чи хоч би все більше і більше послаблювати її в собі. Подібно до Канта Шопенгауер виходить при оцінюванні вчинків не із їх характеру, а із спонуканих мотивів, які їх виликали. І він згоден з Кантом в тому, що обов'язково передумовою моралі є свобода волі людини; при тому, що свобода волі у Шопенгауера співпадає з необхідністю потойбічного буття.

Мораль за Шопенгауером складається із наступних елементів: покірне прийняття страждань, аскетична позиція по відношенні до власної особи, альтруестична установка по відношенню до інших людей і повне скасування егоїзму. Це означає, що по-справжньому моральна людина досягає свого роду атеїстичної "святості". Вона не вірить у бога, але поводить себе так, якщо б вірила і дотримувалася б його заповітів¹³.

¹³ (Шопенгауер. Свобода воли и нравственность. Общ. Ред. Сост. вступ. ст. А.А.Гусейнова., А.А.Скрипника.-М.: Республика.1989.стр.14-20)

Естетика Шопенгауера викладена в його творі "Світ як воля і уявлення". Відправним пунктом шопенгауеровського вчення про мистецтво стала перша частина книги "Критика здібності мислення" (1789-1790) Канта, але у найголовнішому визначається характером філософської системи франкфуртського затворника.

Естетичне споглядання повинно повністю звільнене від усякої зацікавленості у будь-яких утилітарно значущих результатах і незалежним від будь-яких егоїстичних почуттів. Ця теза відповідає положенням аналітики "прекрасного" у Канта.

Як вважає Шопенгауер, найвища мета мистецтва полягає в звільненні душі від спричиняємих під егоїстичними пристрастями страждань. Це частково наближається до ідеала так званої "атраксії" стародавніх греків, але не значенні епікурейців, у яких це поняття означало приємно-безтурботний стан душі, рівновага і гармонія цього психологічного і тілесного життя, і не в значенні стоїков, бачивших в атраксії звільнення від страху і мужнє примирення із наближаючимися бідами і нещастями. Скоріше тут намічається "атраксія" в її скептичному варіанті, яка співпадає з установкою на повну байдужість до благ та незгод. Кінцівка "Етики" Спінози, яка проголошує що усе "прекрасне" також важке як і "рідкісне" додає безсумнівно присутній в поглядах Шопенгауера на роль мистецтва людей в житті елітарний момент. Не кожна людина спроможна досягти морального стану в його естетичному звучанні, але тільки художньо просвітлений.

До сказаного естетика Шопенгауера не зводиться. Мистецтво, відповідно думкам філософа, покликане приносити його споживачам дещо більше, ніж просте звільнення від страждань через досягнення рівнодушного відношення до життя: воно повинно втішати, тобто виконувати ту роль, яку приписували філософії Боцій і багато інших мислителів часів занепаду античної цивілізації, але втішаючи приносячи при цьому певну духовну насолоду.

Предметом мистецтва стають вищі ідеї. Естетичне переживання і споглядання, роблячи своїм змістом по можливості безпосередньо ідеї краси і піднесеного, залучати тим самим людину до проміжного між природою і Світовою Волею світу, який також, як і сама Воля, знаходиться поза часом і простором. Але тільки залучає, оскільки скульптура і живопис поза простором, а поезія та музика поза часом неможливі. Іншої дороги, крім мистецтва для пізнання світу ідей немає, а оскільки для цілей пізнання сутностей служить і філософія, отже і філософію потрібно визнати видом мистецтва¹⁴.

¹⁴ (А. Шопенгауер "Избранные произведения:/Сост.,авт.вступ. и прим. М.С.Нарский-М.:Посвещение,1992,стр.26-32/")

Заклучення.

Вчення про волю А. Шопенгауера розкриває погляди філософа на світ і місце в ньому людини з життєвої позиції, що головним чинником в людині головною причиною всіх її дій і вчинків є воля.

Головні пункти вчення Шопенгауера - визначення поняття Світової волі, з'ясування того, як вона існує, як і де проявляються наслідки, яким вона є причиною; його антропологічні, естетичні та етичні погляди.

Значної школи учнів Шопенгауер не створив. Але до числа його найбільших сподвижників можуть бути віднесені Ю. Фрауенштендт і П. Дейсен. Під його вплив підпав і Ю. Базен. Поєднати Гегеля з Шопенгауером, намагався у своєму варіанті всесвітнього песимізму Едуард Гартмен. Відголоски шопенгауеровської концепції виявляються у прагматика У. Деймса, французького "філософа життя" А. Бергсона, неогегел'янця Б. Кроче, нім. екзистенціаліста К. Ясперса, австрійського психоаналітика З. Фрейда. Ще ближче, ніж Фрейд до Шопенгауера підійшов інший психоаналітик - К.Г. Юнг. Але перш за все потрібно пригадати Фридриха Ніцше, котрий у молоді роки вважав Шопенгауера своїм наставником і третій розділ його "несучасних розмірковувань" (1874) так і називається "Шопенгауер-вихователь".

У 1911р. у Франкфурті-на-Майні було засновано Шопенгауеровське товариство, а з 1913 видається "Шопенгауеровский щорічник".

В наш час увага Шопенгауера знову посилюється і не тільки в Німеччині. Очікування ядерного і екологічного апокаліпсису і невпевненість, котрі затрули численні верстви інтелігенції, пробуджує знову ті почуття і настрої, які охоплювали великого песиміста на протязі усього життя.

Неминущо є завжди повчальна критика Шопенгауеровою і недоліків людини сучасного індустріального суспільства - корисна для всіх тих, хто відверто прагне до їх подолання і виправлення у нових

генераціях, використовуючи уроки минулих сторіч і створеної їм культурної спадщини¹⁵.

¹⁵ (А. Шопенгауер "Избранные произведения:/Сост.,авт.вступ. и прим. М.С.Нарский-М.:Посвещение,1992,стр.39-40/")

Література.

1. Антология мировой философии.
Т-34-4 АН/СССР Ин-т философии. Философское наследие.
Мысль. 1969-1972.
ТЗ. Буржуазная философия конца 18 - первых двух третей
19века.
2. Быховский Б.Э.
Шопенгауер/ Б.Э.Быховский. - М.: "Мысль", 1975.
3. Історія естетичної думки в шести томах Т-3. М., 1986.
4. Краткая философская энциклопедия.
М.: изд. группа "Прогресс." - Энциклопедия 1994.
5. Філософський словник.
За ред. В.І.Шинкарука. 2-е вид., перероб. 1 доп.-
К.: Голов. ред. УРЕ 1986.
6. Чанышев А.А.
Человек и мир в философии А. Шопенгауера; Фрагмент работы
А. Шопенгауера "Мир как воля и представление." - М.: Знание,
1990.
7. А. Шопенгауер .
Избранные произведения: /Сост., авт. вступ. и прим.
М.С.Нарский - М.: Просвещение, 1992.
8. А. Шопенгауер.
Афоризмы и максимы /ЛГУ: Авт. Пред. Ю.В.Петров. - Л.: Изд-во
ЛГУ, 1991.
9. А. Шопенгауер.
Афоризмы житейской мудрости /Предисл. П.С.Гуревича,
В.И.Столярова. - М.: Интербук. 1990.
10. А. Шопенгауер.
Свобода Воли и нравственность /Общ. ред., сост., вступ. сл.
А.А.Гусейникова, А.П.Скрипника. - М.: Республика. 1989.